

**Міжрегіональна Академія управління персоналом
Навчально-науковий інститут права ім. князя Володимира Великого
кафедра адміністративного, фінансового та банківського права**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни**

“ МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО ”

(для бакалаврів)

Київ 2018

Підготовлено доцентом кафедри адміністративного, фінансового та банківського права,
В. А. Бортник

Затверджено на засіданні кафедри адміністративного, фінансового та банківського права
(протокол № 2 від 26.09.2018р.)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

В. А. Бортник Навчальна програма з дисципліни “**Муніципальне право**” (для бакалаврів). -К.: МАУП, 2018.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни , питання для самоконтролю а також список літератури.

Пояснювальна записка.

Мета навчальної дисципліни «Муніципальне право» - сформувати у майбутніх фахівців з права глибоке фундаментальне правове мислення щодо правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі становлення і розвитку в Україні місцевого самоврядування як однієї з найважливіших засад конституційного ладу, гарантованого державою права і реальної здатності територіальних громад (територіальних спільнот громадян) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах значення в межах Конституції та законів України.

Завдання дисципліни полягають у тому, щоб майбутні фахівці з права мали чітке уявлення:

- про соціальну цінність місцевого самоврядування як однієї з найважливіших ознак правової держави та громадянського суспільства, його поняття та основні принципи;
- про основи науки про місцеве самоврядування, його основні концепції;
- про конституційно-правову модель місцевого самоврядування, систему місцевого самоврядування та її елементну характеристику, шляхи розвитку місцевого самоврядування в контексті адміністративної та конституційної реформи;
- про правову, організаційну, матеріально-фінансову та територіальну основи місцевого самоврядування, шляхи їх встановлення та вдосконалення;
- про особливості правового регулювання статусу органів, депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- про гарантії та відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- про систему вітчизняних і міжнародних муніципальних організацій та інші питання, які є предметом муніципального права України;

З

Майбутні фахівці повинні уміти:

- вільно орієнтуватися в основних інститутах місцевого самоврядування як в Україні, так і за її межами;
- творчо застосовувати чинне законодавство про місцеве самоврядування, визначати шляхи його вдосконалення;
- вести науковий пошук нових форм і методів організації місцевого самоврядування;
- застосовувати методику викладання дисципліни «Муніципальне право»

Муніципальне право є комплексною галуззю національного права, що виникла із потреб практики (у зв'язку з визнанням та гарантуванням місцевого самоврядування в Україні) та розвивається на межі конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового, земельного та інших галузей права. Ця обставина, а також невеликий обсяг цього

навчального курсу, розрахованого на досвідчену студентську аудиторію (випускників) обумовлює і його характер як проблемного спецкурсу, покликаного не тільки сформувати у майбутніх фахівців з права чітке уявлення про цю галузь права, її особливості, місце і роль у системі національного права, її зв'язок з іншими галузевими правовими дисциплінами, а й познайомити з тими проблемами, що супроводжують процес становлення місцевого самоврядування, обговорити з ними шляхи подолання цих проблем, які пропонуються наукою та практикою муніципального будівництва.

Тематичний план дисципліни «Муніципальне право України»

Назва змістового модуля та теми	Лекції	СЗ	Сам. роб.
Змістовий модуль 1. Загальна частина.			
Тема 1. Загальна характеристика муніципального права як галузі національного права України.	2		2
Тема 2. Муніципальне право як наука. Сучасні муніципальні концепції.			2
Тема 3. Загальні засади місцевого самоврядування як інститут муніципального права	2	2	2
Змістовий модуль 2. Особлива частина.			
Тема 4. Система місцевого самоврядування як інститут муніципального права	2	2	2
Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права			2
Тема 6. Органи та посадові особи як інститут місцевого самоврядування	2	2	2
Тема 7. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права.	2		2
Тема 8. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	2		2
Тема 9. Проблеми становлення регіонального самоврядування в Україні		2	2
Тема 10. Місцеве самоврядування та «урядова вертикаль»	2	2	2
Разом годин: 90	20	10	60

Зміст дисципліни «Муніципальне право України»

Змістовий модуль 1. Загальна частина.

Тема 1. Загальна характеристика муніципального права як галузі національного права України.

Поняття, предмет та методи муніципального права. Муніципальне право - право місцевого самоврядування.

Система муніципального права, її елементна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

Муніципально-правові відносини, особливості їх суб'єктного та предметного складу.

Джерела муніципального права. Статутне право.

Література: (1, 2, 15, 16, 17, 19, 20, 24, 27)

Тема 2. Муніципальне право як наука. Сучасні муніципальні концепції.

Місцеве самоврядування - основний предмет науки муніципального права.

Місцеве самоврядування - самостійна форма публічної влади. Місцеве самоврядування - демократична форма децентралізації виконавчої влади.

Основні теоретичні концепції місцевого самоврядування, їх вплив на практику становлення і розвитку муніципального права України.

Громадівська концепція. Державницька концепція. Концепція муніципального дуалізму. Інші концепції місцевого самоврядування.

Література: (1, 2, 15, 16, 17, 19, 20, 24, 27)

Тема 3. Загальні засади місцевого самоврядування як інститут муніципального права.

Поняття місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування як гарантоване державою право і реальна здатність самостійно вирішувати питання суспільного характеру. Місцеве самоврядування і державне управління.

Конституційно-правові принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії. Інші принципи місцевого самоврядування.

Література: (1, 2, 16, 20, 21, 23, 27, 30)

Змістовий модуль 2. Особлива частина.

Тема 4. Система місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Поняття системи місцевого самоврядування. Особливості конституційної

моделі системи місцевого самоврядування в Україні.

Територіальна громада - основа місцевого самоврядування. Сільський, селищний, міський голова - головна посадова особа територіальної громади.

Органи місцевого самоврядування, що представляють територіальну громаду села, селища, міста. Органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад районів, областей.

Органи самоорганізації населення.

Особливості системи місцевого самоврядування у містах з районним поділом, Києві та Севастополі.

Система місцевого самоврядування і урядова вертикаль. Проблеми вдосконалення системи місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Література: (1, 2, 3, 4, 6, 16, 19, 25, 27, 29, 30, 31, 32)

Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права.

Поняття територіальної громади. Основні ознаки територіальної громади. Види територіальних громад. Особливості територіальної громади району у місті.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.

Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування.

Статут територіальної громади. Інші акти статутного права.

Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму.

Проблеми вдосконалення конституційно-правового статусу територіальних громад.

Література: (1, 2, 3, 4, 15, 16, 17, 19, 29, 31)

Тема 6. Органи та посадові особи як інститут місцевого самоврядування.

Ради - органи місцевого самоврядування. Місцеві та регіональні рівні рад, їх особливості.

Особливості функції та повноваження сільської, селищної, міської ради.

Особливості функції та повноваження районної у місті ради.

Особливості функції та повноваження районної, обласної ради.

Структура місцевої ради. Особливості політико-правової природи мандату депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія - основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та

проведення. Акти місцевих рад.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад. Виконавчі комітети, їх основні функції, повноваження, організація роботи. Відділи, управління та інші виконавчі органи рад галузевої та функціональної компетенції. Правові акти виконавчих органів рад.

Особливості конституційно-правового статусу сільського, селищного, міського голови, інших посадових осіб місцевого самоврядування.

Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Література: (1, 2, 3, 4, 5, 16, 17, 25, 26)

Тема 7. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права.

Комунальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю. Право власності. Право господарського відання. Право оперативного управління об'єктами комунальної власності.

Система місцевих фінансів. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин. Місцеві податки і збори. Позабюджетні, валютні та інші цільові фонди. Комунальний кредит.

Проблеми зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування.

Література: (1, 2, 3, 4, 5, 16, 17, 25, 26)

Тема 8. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права.

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Право місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб на звернення до суду для захисту своїх прав та інтересів.

Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами. Дострокове припинення повноваження ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.

Література: (1, 2, 3, 4, 15, 16, 19, 25, 26, 29)

Тема 9. Проблеми становлення регіонального самоврядування в Україні.

Регіоналізація як демократична форма децентралізації в унітарній,

демократичній, правовій державі. Регіоналізація та автономізація. Місцеве та регіональне самоврядування: загальне й особливе.

10

Європейська Хартія регіонального самоврядування. Основні ознаки Автономної Республіки Крим як територіальна автономія, однієї із форм регіонального самоврядування.

Література: (1, 2, 16, 19, 23, 27, 29, 30, 32,33)

Тема 10. Місцеве самоврядування та «урядова вертикаль»

Світові типи організації публічної влади на місцях англосаксонський (класичний), континентальний радянський та інші.

Проблеми розвитку і вдосконалення місцевого самоврядування як організаційно-правової форми вияву безпосередньої демократії.

Література: (1, 2, 3, 6, 8, 9)

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Дайте визначення поняття муніципального права України як галузі права. Наведіть аргументи, які доводять можливість та доцільність виділення муніципального права України в самостійну галузь національного права.
2. Які етапи у своєму розвитку пройшло муніципальне право України? Порівняйте закони про місцеве самоврядування 1990, 1992 і 1997 років.
3. Назвіть та охарактеризуйте основні джерела муніципального права України як галузі права. Яке місце в системі джерел муніципального права України займає статут територіальної громади?
4. Охарактеризуйте систему муніципального права України як галузі права.
5. У чому полягають особливості норм муніципального права України? Порівняйте муніципально-правові норми із нормами інших галузей права: конституційного, адміністративного, екологічного.
6. Дайте визначення поняття муніципально-правових відносин. Наведіть приклад муніципально-правового відношення, визначте його елементи (суб'єкти, об'єкт, зміст).
7. Що являє собою муніципальне право як наука? Дайте визначення поняття науки муніципального права та муніципальної науки, розгляньте їх співвідношення як частини і цілого.
8. Назвіть основні джерела науки муніципального права. Як співвідносяться між собою джерела науки муніципального права та джерела муніципального права України як галузі права?
9. Яку роль відіграє наука муніципального права в процесі становлення місцевого самоврядування в Україні?
10. Назвіть та охарактеризуйте основні теорії (концепції) виникнення місцевого самоврядування. Охарактеризуйте з точки зору теорій (концепцій) виникнення місцевого самоврядування конституційну модель місцевого самоврядування в Україні.
11. Яку роль відіграє муніципальне право як навчальна дисципліна у процесі професійної підготовки юриста?
12. Дайте визначення поняття місцевого самоврядування. Які положення чинного законодавства України свідчать про те, що місцеве самоврядування - це інститут конституційного ладу України, самостійний вид публічної влади, форма здійснення прав і свобод людини і громадянина?
13. Охарактеризуйте основні принципи місцевого самоврядування, проаналізуйте положення Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Європейської хартії місцевого самоврядування, що закріплюють принципи місцевого самоврядування. Що в них спільного і відмінного?
14. У чому полягають особливості системи місцевого самоврядування в Україні? Як співвідносяться між собою поняття «система місцевого самоврядування» та «система суб'єктів муніципально-правових відносин»?
15. Яке місце в системі функцій української держави займають функції у

сфері місцевого самоврядування?

16. Охарактеризуйте основні повноваження органів державної влади в сфері місцевого самоврядування. Яку роль у здійсненні державної політики у сфері місцевого самоврядування відіграє Президент України? Відповідь обґрунтувати.

17. Які спільні та. відмінні особливості державної влади та муніципальної влади ви знаєте? Відповідь обґрунтувати із посиланням на основні теорії (концепції) походження місцевого самоврядування та положення чинного законодавства України.

18. Дайте визначення поняття територіальної громади. На основі аналізу ознак територіальних громад охарактеризуйте юридичний та фактичний статус цих суб'єктів місцевого самоврядування в Україні.

19. Які види територіальних громад ви знаєте? У чому полягає відмінність між окремими видами територіальних громад?

20. Охарактеризуйте основні функції і повноваження територіальних громад в Україні. Яке місце в системі функцій місцевого самоврядування займають функції територіальних громад?

21. Назвіть основні форми діяльності територіальних громад.

22. Дайте визначення поняття представницьких органів місцевого самоврядування. У чому полягає відмінність правової природи місцевих рад в сучасній Україні від місцевих рад народних депутатів за радянських часів?

23. Які існують види місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування? У чому полягають особливості правового статусу окремих видів представницьких органів місцевого самоврядування в Україні?

24. У якому порядку відбувається формування представницьких органів місцевого самоврядування в Україні?

25. Назвіть основні функції представницьких органів місцевого самоврядування в Україні

26. Які форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування ви знаєте?

27. Яке місце займає сесія у системі форм роботи представницьких органів місцевого самоврядування?

28. Назвіть основні форми і методи роботи постійних та тимчасових контрольних комісій місцевих рад.

29. Назвіть особливості статусу сільських, селищних, міських голів. Яке місце займають ці суб'єкти в системі місцевого самоврядування України? Чи є відмінності у юридичному та фактичному статусі сільських, селищних, міських голів?

30. Охарактеризуйте статус голів районної, обласної, районної у місті ради. У чому полягає відмінність статусу голів районної, обласної, районної у місті ради від статусу сільських, селищних, міських голів?

31. Які існують особливості статусу головних посадових осіб місцевого самоврядування в містах Києві і Севастополі? З чим це пов'язано?

32. Яке місце у системі місцевого самоврядування займають виконавчі комітети місцевих рад? Відповідь обґрунтуйте на основі аналізу їх основних

функцій та повноважень.

33. Назвіть особливості правового статусу відділів та управлінь виконавчих комітетів місцевих рад.

34. Що являє собою служба в органах місцевого самоврядування як самостійний вид публічної служби? У чому полягає відмінність статусу службовців в органах місцевого самоврядування від статусу державних службовців?

35. Назвіть особливості статусу органів самоорганізації населення. Яке місце в системі місцевого самоврядування в Україні займають ці органи?

36. Охарактеризуйте основні повноваження органів самоорганізації населення

37. Яке значення в процесі становлення місцевого самоврядування в Україні займають ці органи?

38. Які особливості здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим ви знаєте?

39. Яким є механізм взаємодії органів державної влади України, з органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим?

40. Охарактеризуйте особливості правового статусу Верховної Ради Автономної Республіки Крим. У чому відмінність цього органу від обласних рад?

41. У чому полягають особливості правового регулювання муніципально-правових відносин в Автономній Республіці Крим?

42. У чому полягають особливості правового регулювання права комунальної власності в Україні. Об'єкти права комунальної власності.

43. Співвідношення комунальної власності з державною та іншими формами власності.

15

44. Як впливають міжнародно-правові стандарти місцевої демократії на бюджетний процес у місцевому самоврядуванні в Україні?

45. Місцеві бюджети та інші місцеві фінанси. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів.

46. Назвіть особливості статусу асоціацій та інших об'єднань органів місцевого самоврядування в Україні.

47. Які муніципальні асоціації в сучасній Україні ви знаєте? Яке значення в процесі становлення місцевого самоврядування в Україні займають ці суб'єкти?

48. Назвіть основні етапи становлення та форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

49. Яке місце в системі функцій місцевого самоврядування займають міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України?

50. У чому полягають особливості правової природи міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування?

51. Яке місце в системі джерел муніципального права України займають міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування?

52. Особливості та форми сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування і місцевої демократії.
53. Дайте визначення поняття гарантій місцевого самоврядування. У чому полягають особливості системи гарантій місцевого самоврядування?
54. Охарактеризуйте основні види гарантій місцевого самоврядування. Які проблеми їх реалізації в сучасній Україні ви знаєте? -
55. Яке місце в системі гарантій місцевого самоврядування займає судовий захист місцевого самоврядування? Роль адміністративної юстиції як форми судового захисту прав місцевого самоврядування.
56. У чому полягають особливості юридичної відповідальності в муніципальному праві? Яку роль відіграє відповідальність у муніципальному житті?

Питання для самоконтролю

1. Які суспільні відносини є предметом муніципального права?
2. Чому ця галузь права є комплексною?
3. Як впливає комплексний характер цієї галузі права на його методи?
4. У чому полягає специфіка муніципально-правових норм та муніципально-правових відносин?
5. Чому норми муніципального права мають полівалентний характер?
6. Хто є суб'єктами муніципально-правових відносин?
7. Які норми Конституції України можна вважати нормами муніципального права?
8. З яких інститутів складається муніципальне право України?
9. Назвіть основні джерела муніципального права України.
10. Що таке статутне право, які перспективи його розвитку?
11. Назвіть основні муніципально-правові концепції та розкрийте їх суть.
12. Громадівська концепція місцевого самоврядування, її основні положення.
13. Державницька концепція місцевого самоврядування, її основні положення.
14. Концепція муніципального дуалізму.
15. Дайте визначення місцевого самоврядування.
16. Як визначає місцеве самоврядування Конституція України?
17. Як визначає місцеве самоврядування Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»?
18. Як визначає місцеве самоврядування Європейська хартія місцевого самоврядування?
19. Назвіть основні принципи місцевого самоврядування.
20. Розкрийте суть принципу правової самостійності.
21. Розкрийте суть принципу організаційної самостійності.
22. Розкрийте суть принципу матеріально-фінансової самостійності.
- 17
23. Розкрийте суть принципу субсидіарності місцевого самоврядування.

24. Розкрийте суть принципу повсюдності місцевого самоврядування.
25. Дайте визначення системи місцевого самоврядування та назвіть основні її елементи.
26. Які особливості має система місцевого самоврядування у місті з районним поділом.
27. Які особливості має система місцевого самоврядування у містах Києві та Севастополі.
28. Які недоліки має система місцевого самоврядування, що в ній передбачається змінити у контексті конституційної реформи.
29. Дайте визначення територіальної громади.
30. Назвіть основні функції територіальної громади.
31. Які питання має вирішувати територіальна громада.
32. Що таке виключні повноваження територіальної громади, яке вони мають значення.
33. Який порядок об'єднання чи роз'єднання територіальної громади та хто має право вирішувати це питання.
34. Розкрийте суть принципу муніципального унітаризму.
35. Розкрийте суть принципу муніципального федералізму
36. Назвіть основні органи безпосереднього волевиявлення територіальних громад.
37. Місцеві вибори, їх особливості.
38. Місцеві референдуми, їх особливості.
39. Загальні збори громадян за місцем їх проживання.
40. Громадські слухання.
41. Місцева ініціатива.
42. Дорадче опитування.
43. Дайте характеристику діючій системі органів місцевого самоврядування.
44. У яких нормах чинного закону врегульовані функції та повноваження сільської, селищної, міської ради.
45. У яких нормах чинного закону врегульовані функції та повноваження районної, обласної ради.
46. Що таке виключні повноваження ради, які особливості їх правового режиму.
47. Що таке власні (самоврядні) та делеговані повноваження, які особливості їх правового режиму.
48. Що таке делеговане повноваження, які особливості їх правового статусу?
49. Розкрийте суть принципу розподілу повноважень у системі органів місцевого самоврядування.
50. Розкрийте суть принципу делегування повноважень у системі місцевого самоврядування.
51. Які особливості правового статусу районної в місті ради.
52. Які повноваження районної у місті ради є її власними (самоврядними)?
53. Які повноваження районної у місті ради є делегованими їй місцевою

радою?

54. Голова районної у місті ради, особливості його правового статусу.
55. Які органи належать до системи виконавчих органів сільської, селищної, міської, районної в місті ради.
56. Які функції та повноваження у виконавчого комітету.
57. Як формується, із кого складається та в яких формах діє виконавчий комітет.
58. Які функції та повноваження належать сільському, селищному, міському голові.
59. Які функції та повноваження належать секретарю сільської, селищної, міської ради.
60. Голова районної, обласної ради, особливості його правового статусу.
61. Особисті повноваження сільського, селищного, міського голови.
- 19
62. Особливості правового статусу заступників сільського, селищного, міського голови.
63. Особливості правового статусу відділів, управлінь та інших виконавчих органів рад.
64. Органи самоорганізації населення, особливості їх конституційно-правового статусу.
65. Порядок утворення та легалізації органів самоорганізації населення.
66. Особливості правового статусу і повноважень органів самоорганізації населення.
67. Власні повноваження органу самоорганізації населення.
68. Делеговані повноваження органів самоорганізації населення.
69. Порядок припинення повноважень органів самоорганізації населення.
70. В яких формах працює місцева рада.
71. Що таке сесія місцевої ради, з яких елементів вона складається.
72. Що таке пленарне засідання місцевої ради, хто має право його скликати та при яких умовах вона правомочна приймати рішення.
73. Що таке постійні комісії місцевої ради, які функції та повноваження вони виконують.
74. Назвіть посадових осіб, які очолюють районні, обласні, районні місті ради, які особливості їх функцій та повноважень.
75. Яким правовим актом регулюється режим служби в органах місцевого самоврядування та чим відрізняється цей режим від державної служби.
76. В яких правових актах врегульовано режим матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування.
77. Хто є суб'єктом (власником) комунальної власності.
78. Яким органом місцевого самоврядування належить право управляти об'єктами комунальної власності.
79. Яким органом місцевого самоврядування належить право здійснювати функції власника на ці об'єкти.
80. Що таке місцевий бюджет, за рахунок яких джерел він формується.

Список літератури

Нормативні акти

1. Конституція України
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Зі змінами і доповненнями) // ВВР. - 1997. - № 1-2. - С 95.
3. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» (Зг змінами і доповненнями) // ВВР. - 2002. - № 40. - С 290.
4. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (Зі змінами і доповненнями) // ВВР. - 2001. - № .33 - С. 175.
5. Закон України «Про столицю України - місто - герой Київ» // ВВР. -1999.- № П.-С 79.
6. Закон України «Про органи самоорганізації населення» // ВВР. - 2001. -№ 48. - С 254.
7. Конституція Автономної Республіки Крим. Затверджена Законом України від 23 грудня 1998 року // ВВР.- 1999. - № 5 - 6. - С 43
8. Європейська Хартія місцевого самоврядування.
9. Проект Європейської Хартії регіонального самоврядування.
- 10.Закон України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» // ВВР. - 1998. - № 94. - Є. 228.
11. Закон України «Про розмежування земель державної та комунальної власності» // ВВР. - № 35. - Є. 411.

Підручники та навчальні посібники.

- 12.Муніципальне право України. За ред. проф. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. - К.: Юрінком Інтер, 2006.
- 13.Беззубов Д.О., Заросило В.О., Заросило Н.В., Поліщук М.Г., Подоляка Є. А. Адміністративний примус в умовах сучасного державотворення та його застосування правоохоронними органами: Монографія .- Київ, 2014.
- 14.Корнієнко М. І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання. -К.: Алерта, 2005.
- 15.Кравченко В. В., Пітцик М. В. Муніципальне право України. - К.: Атіка, 2003.
- 16.Кравченко В. Місцеві фінанси України. Навчальний посібник. - К.: Знання, 1999.
17. Трачук П.А. Державне будівництво та місцеве самоврядування .- Чернівці, 2007
- 18.Рубцов В.П., фіалко Є.В. Державне будівництво і місцеве самоврядування: навчальний посібник- К., 2005.
- 19.Рубцов В.П., Перинська Н.І. Державне управління та державні установи: Навчальний посібник. К., 2008.

Публікації монографічного характеру та збірники наукових робіт.

20. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні. - К.: Атіка, 2007.
- 21.Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії. - К.:

Парламентське видавництво, 2007. 22. Адміністративно-територіальний устрій України: шляхи реформування. - К., 2007.

23. Конституція і конституціоналізм: вибіркові проблеми. — К., 2007.

24. Принципи Європейської Хартії місцевого самоврядування. - К., 2002.

25. Муніципальний рух: новий етап розвитку. - К.: Логос, 2002.

Статті у періодичних наукових виданнях

26. Корнієнко М. І. Органи самоорганізації населення як конституційний інститут: якими вони мають бути? // Вибори та демократія. - 2007.

27. Задорожня Г. Специфіка нормативної діяльності органів місцевого самоврядування // Право України. - 2007. - № 7.

28. Корнієнко М. І. Місцеве самоврядування як конституційний інститут: яким воно має бути? // Аспекти самоврядування. - 2006. - № 2.

29. Подоляко Г. Функції Української держави у сфері місцевого самоврядування // Право України. - 2006. - № 11.

30. Приєшкіна О. Децентралізація державної влади та розширення прав місцевого самоврядування: проблеми і перспективи // Право України. - 2006. - № 11.

31. Лукашова В. Європейські принципи управління в системі місцевого самоврядування: організаційно-правовий аспект // Право України. - 2006.

32. Бориславська О. Реформа місцевого самоврядування: проблеми внесення змін до Конституції України // Вибори та демократія. - 2005. - № 3.

33. Яковина М. Перспективи запровадження регіонального самоврядування в Україні // Аспекти самоврядування. - 2005. - № 4.

34. Корнієнко М. І. Автономна Республіка Крим як форма регіонального самоврядування // Вчені записки Інституту економіки та права «КРОК». - Вип. 6. - К., 2002